

GLOSARIUSZ

Amdo (tyb. *a-mdo*) – północno-wschodnia prowincja Tybetu z Silingiem (chiń. Xining).

Ani (tyb. *a-ni*) – mniszka.

Anquan bu (chiń.) – Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego (tyb. *rgyal-khab dbe-'jags las-khung*, **gjal-khab dendziak lekhang**).

Barkhor (tyb. *bar-skor*) dosłownie „wewnętrzny krąg”, droga wokół świątyni Dżokhang w Lhasie, główne miejsce *korła* w Lhasie.

BBP – Biuro Bezpieczeństwa Publicznego; por. *gongan ju*.

Bon (tyb. *bon*) – tradycyjna religia Tybetu, powstała przed przeniesieniem tu buddyzmu i praktykowana do dziś w wielu regionach.

Campa (tyb. *rtsam-pa*) – prażona mąka jęczmienna, podstawowe pożywienie i „narodowe danie” Tybetańczyków. Chińczycy nazywają ją *qingke*.

Dang'an (chiń.) – teczka zawierająca potrzebne państwu informacje o każdej osobie (dotyczące przede wszystkim życia społecznego i polityki), prowadzona przez odpowiedni wydział bezpieczeństwa.

Dharamsala – miasteczko w stanie Himachal Pradesh w północnych Indiach, siedziba Dalajlamy i tybetańskiego rządu na wycofaniu.

Dharma (sansk.) – religia lub prawda, może się też odnosić do natury rzeczywistości. Termin używany jako synonim buddyzmu i nauk buddyjskich (tyb. *chos*, *cze*).

Drokpa (tyb. *'brog-pa*) – koczownik.

Dżokhang (tyb. *jo-khang*) – najbardziej czczona świątynia Tybetu, położona w dzielnicy tybetańskiej, na „Starym Mieście” w Lhasie. Tybetańczycy nazywają ją często Cuglhakhang.

Front Jedności – organ partii, którego zadaniem jest budowanie szerokiego „sojuszu” z sektorami bezpartyjnymi i, często, niechińskimi, przez np. werbowanie „patriotycznych wyższych sfer” uznających przewodnią rolę partii (chiń. *tong zhan bu*; tyb. *'thab-phyogs gcig-sgyur*; **thabczog cziggjur**); por. OLPKK.

Ganbu (chiń.) – kadry; zwykle odnosi się do członka partii piastującego odpowiedzialne stanowisko, technicznie obejmuje też bezpartyjnych na ważnych stanowiskach w rządzie (tyb. *las byed-pa*, **leczepe**).

Gar (tyb. *sgar*) – obozowisko klasztorne.

Gelug lub **gelugpa** (tyb. *dge-lugs-pa*) – dominująca, związana z dalajlamami, szkoła buddyzmu tybetańskiego, nazywana też „żółtymi czapkami”.

Gesze (tyb. *dge-bshes*) – mnich lub lama, który ukończył monastyczne studia gelugpy; odpowiednik „doktora teologii”.

Gjama (tyb. *rgya-ma*) – jednostka masy; 500 gramów.

Gompa (tyb. *dgon-pa*) – klasztor.

Gongan Ju (chiń.) – Biuro Bezpieczeństwa Publicznego (BBP), komórka policyjna szczebla lokalnego (tyb. *sbyi sde chu*, *czy de czu*).

Hu kou (chiń.) – dokument meldunkowy, często nazywa się tak również kartki żywnościowe (tyb. *them-mtho*).

Jangsi (tyb. *yang-srid*) – tytuł grzecznościowy, dosł. „ponowne przejawienie”, por. *tulku*.

Kagju lub **kagjupa** (tyb. *bka'-rgyud-pa*) – szkoła buddyjska związana z karmapami, których tradycyjna siedziba znajduje się Curphu, około 70 km na zachód od Lhasy.

Kalon (tyb. *bka'-blon*) – minister rządu Tybetu.

Kanshousuo (chiń.) – areszt (tyb. *lta-srung-khang*).

Kaszag (tyb. *bka'-shags*) – rząd Tybetu.

KC – Komitet Centralny [KPCh] (chiń. *dang zhong yang*; tyb. *tang krung yang*).

Kham (tyb. *khams*) – wschodnia prowincja Tybetu z Czamdo (chiń. Changdu).

Khampa (tyb. *khams-pa*) – mieszkaniec Khamu.

Khel (tyb.) – ładunek jaka; jednostka masy równa 28 gjama.

Khenpo (tyb. *mkhan-po*) – odpowiednik tytułu *gesze* (por.) w szkołach ningma i kagju buddyzmu tybetańskiego.

Komitet Demokratycznego Zarządzania – organy administracyjne powoływane w klasztorach Tybetu od 1962 roku. Por. *u-jon lhan-khang*.

Kontrrewolucyjny – termin polityczno-prawny, określający wroga państwa lub każdy czyn popełniony w celu „obalenia politycznej władzy dyktatury proletariatu i systemu socjalistycznego” (art. 90 kodeksu karnego z 1980 roku); (chiń. *fan ge ming*; tyb. *gsar-brjer ngo-rgol*, *sardzie ngogol*).

Korła (tyb. *skor-ba*) – okrażanie; forma praktyki religijnej polegająca na chodzeniu, zgodnie z ruchem wskazówek zegara, wokół buddyjskich świątyń lub miejsc kultu.

KPCh – Komunistyczna Partia Chin (chiń. *zhongguo gong chan dang*; nazwy tej nie przełożono na tybetański, oddaje się ją fonetycznie jako *krung-go gung bran tang*).

Kuszo (tyb. *sku-bzhogs, sku-zhabs*) – termin grzecznościowy, określający osobę wybitną, uczonego itd.

Lama (tyb. *bla-ma*) – szanowany nauczyciel religii, tybetański odpowiednik sanskryckiego terminu *guru*. Lama nie musi być mnichem, choć np. w szkole gelug zwykle nim jest. Chińscy politycy nazywają tak, błędnie, każdego mnicha.

Laogai (chiń.) – ośrodek reformy przez pracę dla więźniów skazanych wyrokiem sądowym. Potocznie nazywa się tak cały system penitencjarny (tyb. *ngal rtsol bsgyur bkod*). **Laojiao** (skrót od *laodong jiaoyang*) – to obóz reedukacji przez pracę dla więźniów skazanych w trybie administracyjnym.

Leczepa (tyb.) – por. *ganbu*.

Ledon rukha (tyb. *las-don ru-khag*) – dosłownie „grupa robocza”. Odnosi się do tworzonych *ad hoc* zespołów złożonych z członków partii, którzy mają przeprowadzić dochodzenie albo reedukację polityczną w określonej instytucji lub regionie (chiń. *gogzuo dui*).

LPZ – Ludowa Policja Zbrojna, por. *wujing*.

Monlam Czenmo (tyb. *smon-lam chen-mo*) – dosł. „Święto Wielkiej Modlitwy” w Lhasie; tu: Wielkie Święto Modlitwy.

Mu (chiń.) – jednostka miary równa piętnastej części hektara, czyli ok. 67 metrom kwadratowym (1.500 mu = 1 km kwadratowy).

Ningma (njingma) lub **ningmapa** (tyb. *rnying-ma*) – najstarsza z czterech głównych szkół buddyzmu tybetańskiego.

OLPKK – Ogólnochińska Ludowa Polityczna Konferencja Konsultatywna. Instytucja zwołana po raz pierwszy w 1949 roku, w której skład wchodzi przedstawiciele organizacji popierających partię, lecz nie należących do jej struktur. W regionach zamieszkiwanych przez inne narodowości należą do niej najważniejsi duchowni i byli arystokraci popierający partię (tzw. „patriotyczne wyższe sfery”). Jest głównym organem publicznym Frontu Jedności; spotyka się regularnie, by wyrazić poparcie dla decyzji partii lub, rzadziej, aby je omówić (tyb. *krung-go mi-dmangs chab-srid gros mol chogs-'du*, lub, prościej, *chab srid gros, czab si dre*).

Paichusuo (chiń.) – komisariat.

Pokojowa ewolucja – ukuty przez partię termin, określający zachodnią strategię podkopywania komunizmu przez stopniowe wprowadzanie idei Zachodu (tyb. *zhi-wa'i rim 'gyur, szilej rim gjur*; chiń. *heping yanbian*).

Pokojowe wyzwolenie – tak partia nazywa wkroczenie wojsk AL-W na teren obecnego Tybetańskiego Regionu Autonomicznego (tyb. *zhi-wa'i bcings-bkrol, szilej czing drol*).

Prefektura – jednostka administracyjna znajdująca się poniżej prowincji lub regionu, a powyżej okręgu (chiń. *diqu*). TRA podzielony jest na pięć prefektur, z których każda dzieli się co najmniej na siedem okręgów. „Tybetańska Prefektura Autonomiczna” (chiń. *xizang zizhizhou*) znajduje się poza granicami TRA, niemniej większość mieszkańców stanowią Tybetańczycy.

Prokuratura – chińska komórka rządowa odpowiedzialna za prowadzenie dochodzeń i sądowne ściganie przestępstw kryminalnych (tyb. *zhib chu*; chiń. *jianchayuan*).

Reakcyjny – sposób myślenia w przestarzałych kategoriach lub opieranie się słusznym ideom politycznym (tyb. *log spyod-pa, lok cze pa*; chiń. *fan dong pai*).

Reforma i otwarcie – linia polityki partii zainicjowana przez Deng Xiaopinga w 1978 roku, pozwalająca na rozwinięcie „systemu odpowiedzialności gospodarstw domowych” i „socjalistycznej gospodarki rynkowej”, nie wiążąca się jednak z liberalizacją polityczną (tyb. *'gyur-bcos sgo-bye srid chus, gjur cze gocze si czu*; chiń. *gaige kaifang*).

Rewolucja kulturalna – kampania, dzięki której Mao chciał odzyskać kontrolę nad partią, nakazując młodzieży „bombardować centralę” (tzn. przeprowadzić czystkę) i wykorzenić „cztery stare” (poglądy, kulturę, zwyczaje i nawyki). Władze Chin opisują dziś ten okres (1966-76) jako „dziesięć złych lat”. Przyjmuje się, że w Tybecie rewolucja kulturalna skończyła się dopiero w 1979 (tyb. *rigs-nas gsar-brje, rigne sardzie*).

Rinpocze (tyb. *rin-po-che*) – dosłownie „drogocenny”, tytuł grzecznościowy dodawany do imienia lamy, zwłaszcza inkarnowanego.

Sakja lub **sakjapa** (tyb. *sa-skya*) – jedna z czterech głównych szkół buddyzmu tybetańskiego.

Sang (tyb. *srang*) – jednostka masy; 50 gramów.

Sangha (sansk.) – termin o wielu znaczeniach; najczęściej społeczność, głównie monastyczna, praktykujących nauki buddyjskie (tyb. *dge - 'dun gyi-sde*).

Separatyzm – partyjne określenie tybetańskiego ruchu niepodległościowego lub jakiegokolwiek innego ruchu secesjonistycznego (tyb. *kha-bral ring-lugs, khadrel ringluk*).

Shourongsuo (chiń.) – ośrodek „ochrony i śledztwa”; lokalny areszt lub więzienie dla drobnych przestępców i włóczęgów.

Szo (tyb. *zho*) – jednostka masy; 5 gramów.

Terton (tyb. *gter ston*) – odkrywca *term* (tyb. *gter ma*), „ukrytych skarbów”, czyli rytuałów, pouczeń, relikwii itd., pozostawionych dla przyszłych pokoleń przez Guru Rinpocze, „Drogocennego Nauczyciela”, dzięki któremu w VIII wieku przeniesiono do Tybetu nauki buddyjskie.

Thamzing (tyb. *thabs- 'dzin*) – „wiec walki”.

Themtho (tyb. *them-mtho*) – por. *hu kou*.

Ting (chiń.; tyb. *thing*) – departament rządowy lub urząd szczebla prowincji albo regionu autonomicznego – pomiędzy *bu* (ministerstwo, szczebel państwowy; tyb. *pu 'u*) a *ju* (urząd lokalny lub wydział; tyb. *chu*).

Tongzhi (chiń.) – towarzysz (współcześnie, częściej, określenie homoseksualnego partnera lub partnerki); (tyb. *blo-mthun*).

TRA – Tybetański Region Autonomiczny, część Tybetu położona na zachód od rzeki Driczu (Jangcy) i na południe od gór Kunlun. Współczesne Chiny uznają za „Tybet” tylko te tereny. W 1965 roku nadano im formalnie status „regionu autonomicznego” (tyb. *bod rang-skyong ljongs*; chiń. *xizang zizhiqu*).

Trzy Klejnoty – w doktrynie buddyjskiej: Budda, Dharma i Sangha (tyb. *dkon mchog gsum*).

Tulku lub **trulku** (tyb. *sprul-sku*) – dosłownie „ciało manifestacji”; inkarnowany lama, tzn. osoba, która osiągnęła taki stopień duchowego rozwoju, który pozwala jej na świadome odrodzenie w świecie ludzi, by nieść pomoc innym. Chińczycy błędnie tłumaczą ten termin jako *huo fo*, „żywy budda”.

Turen lub **turing** (tyb. *kru-ring*) – współczesny termin tybetański oznaczający mianowanego przywódcę lub przewodniczącego komitetu; od chińskiego *zhuren*.

U-Cang (tyb. *dbus-gtsang*) – tradycyjna nazwa dwóch regionów Tybetu środkowego z Lhasą (chiń. Lasa) i Szigace (chiń. Rigaze).

Ujon lhenkhang (tyb. *u-yon lhan-khang*) – komitet, od chińskiego *hui yuan*. Często używany jako skrót od *sa-ngas u-yon lhan-khang* (**sane ujon lhenkhang**) – komitet dzielnicowy, najmniejsza komórka administracyjna dla mieszkańców, którzy nie podlegają wydziałom pracy. W klasztorach odnosi się do komitetów demokratycznego zarządzania.

Wujing (chiń.) – Ludowa Policja Zbrojna, jednostki paramilitarne powołane w 1983 roku.

Xian (chiń.) – średni szczebel struktury administracyjnej (tyb. *shen* lub *rdzong*).

Xiang (chiń.) – niższy szczebel struktury administracyjnej; dawniej obejmował tylko miasta, obecnie odnosi się również do grupy wiosek (tyb. *shang*).

Xizang (chiń.) – chińskie określenie Tybetu, odnosi się tylko do terenów obecnego TRA.

Zang lub **Zangzu** (chiń.) – chińskie określenie tybetańskiej grupy etnicznej.

Zhuxi (chiń.) – przewodniczący, gubernator (tyb. *kru'ushi*). Odpowiednikiem w hierarchii partyjnej jest *shuji* – sekretarz partii (tyb. *hru-chi*).

Skróty

AL-W	Armia Ludowo-Wyzwoleńcza
BBP	Biuro Bezpieczeństwa Publicznego
CAT	Centralna Administracja Tybetańska (na wychodźstwie)
ChRL	Chińska Republika Ludowa
KC	Komitet Centralny
KPCh	Komunistyczna Partia Chin
KZMCh	Komunistyczny Związek Młodzieży Chińskiej
LPKK	Ludowa Polityczna Konferencja Konsultatywna
LPZ	Ludowa Policja Zbrojna
OLPKK	Ogólnochińska Ludowa Polityczna Konferencja Konsultatywna
OZPL	Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych
TPA	Tybetańska Prefektura Autonomiczna
TRA	Tybetański Region Autonomiczny
ZPL	Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych